

יחיד מומחה לרבים

בפני יחיד אפילו הוא מומחה שאין בהודאתו בפניו כלום ואני כתבתי למעלה שיחיד מומחה דינו כג' הדיוטות:

ז. תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף ז עמוד א

ת"ר: הנשאל לחכם וטימא - לא ישאל לחכם ויטהר, לחכם ואסר - לא ישאל לחכם ויתיר; היו שנים, אחד מטמא ואחד מטהר, אחד אוסר ואחד מתיר, אם היה אחד מהם גדול מחבירו בחכמה ובמנין - הלך אחריו, ואם לאו - הלך אחר המחמיר; ר' יהושע בן קרחה אומר: בשל תורה הלך אחר המחמיר, בשל סופרים הלך אחר המיקל. א"ר יוסף: הלכתא כרבי יהושע בן קרחה.

ח. רא"ש מסכת עבודה זרה פרק א סימן ג

ת"ר נשאל לחכם וטימא לא ישאל לחכם ויטהר לחכם ואסר לא ישאל לחכם ויתיר תימה למה לא ישאל לחכם אחר אולי טעה הראשון ומחזירו השני ופר"י דה"ק לא ישאל לחכם אחר בסתם כדי שיתיר לו ויסמוך על הוראתו דכיון דכבר אסרו הראשון ושויה חתיכה דאיסורא אין לו לסמוך על אחר שיתירו לו. אבל יכול הוא לומר לחכם אחר דבר זה שאלתי לחכם פלוני ואסרו לי מה נראה לך בזה ואם יראה לשני שטעה הראשון ילך ויתווכח עמו ואם יוכל להוכיח שטעה בדבר משנה יחזירוהו. ואם חלוק עליו בשקול הדעת שסברתו נוטה להתיר מה שאסר הראשון ואין יכול להוכיחו מתוך המשנה או מדברי אמורא. יאמר אני אומר כך אבל אני מתיר מה שאסרת מאחר שיצא מפ"ך לאסור ושויתיה חתיכה דאיסורא ואין בידי להחזיר מתוך דבר משנה או אמורא:

ט. ר"ן (על הרי"ף) מסכת עבודה זרה דף א עמוד ב

הנשאל לחכם וטימא לא ישאל לחכם ויטהר וכו'. כתב הראב"ד ז"ל בפירוש מס' ע"ז שלו דלא משום כבודו של ראשון נגעו בה אלא משום דכיון דאסרה ראשון שויה חתיכה דאיסורא ושוב אין לה היתר דאפילו התירה שני אינה מותרת והיינו דתניא פרק אלו טרפות (דף מד) חכם שטימא אין חברו רשאי [לטהר אסר אין חבירו רשאי] להתיר כלומר אינו רשאי להתיר דאפילו התיר אינו מותר אפילו היה גדול ממנו בחכמה ובמנין וכו' והנ"מ בדבר שאין בו מחלוקת אלא משקול הדעת אבל אם טעה בדבר משנה חוזר ומטהר ומתיר וכו' ולפיכך נראה לי דאפילו טועה בשקול הדעת מחזירין הוראתו בהסכמתו וכי אמרין בפ' אלו טרפות [שם] חכם שאסר אין חבירו רשאי להתיר בלא הסכמתו של ראשון קאמר מפני כבודו של ראשון ועוד כדי שלא תראה תורה כשתי תורות הללו אוסרים והללו מתירים וכעובדא דרבה בר בר חנה דהתם דאכשרה שלא בפניו של רב ומשום האי טעמא גופיה אמרין הכא הנשאל לחכם וטימא וכו' אבל אילו שמע ראשון טענותיו של שני והודה לו שטעה בשקול הדעת אי נמי לא הודה לו אלא שהשני גדול ממנו מחזיר השני הוראתו של ראשון ומתיר מה שאסר כך נראה לי להלכה אבל למעשה אין בי כח לחלוק על אבות העולם ז"ל:

א. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף ה עמוד א

תנו רבנן: דיני ממונות בשלשה, ואם היה מומחה לרבים - דן אפילו יחידי. אמר רב נחמן: כגון אנא דן דיני ממונות ביחדי. וכן אמר רבי חייא: כגון אנא דן דיני ממונות ביחדי. איבעיא להו: כגון אנא - דגמירנא וסבירנא, ונקיטנא רשותא. אבל לא נקיט רשותא - דיניה לא דינא. או דילמא: אף על גב דלא נקיט רשותא דיניה דינא? תא שמע: דמר זוטרא בריה דרב נחמן דן דינא וטעה, אתא לקמיה דרב יוסף, אמר לו: אם קיבלוך עלייהו - לא תשלם, ואי לא - זיל שלים. שמע מינה: כי לא נקיט רשותא - דיניה דינא, שמע מינה.

ב. רמב"ם הלכות סנהדרין פרק ב הלכה יא

אחד שהיה מומחה לרבים או שנטל רשות מבית דין הרי זה מותר לו לדון יחידי אבל אינו חשוב בית דין, ואף על פי שהוא מותר מצות חכמים הוא שמושיב עמו אחרים שהרי אמרו אל תהי דן יחידי שאין דן יחידי אלא אחד.

ג. רמב"ם הלכות סנהדרין פרק ה הלכה יח

יחיד שהוא מומחה לרבים אף על פי שהוא דן דיני ממונות יחידי אין ההודאה בפניו הודאה בבית דין ואפילו היה סמוך, אבל השלשה אף על פי שאינן סמוכין והרי הן הדיוטות ואין אני קורא בהם אלהים הרי ההודאה בפניהם הודאה בבית דין, וכן הכופר בפניהם ואחר כך באו עדים הוחזק כפרן ואינו יכול לחזור ולטעון כמו שביארנו, כללו של דבר הרי הן לענין הודאות והלואות וכיוצא בהן כבית דין הסמוך לכל הדברים.

ד. רמב"ם הלכות גניבה פרק ג הלכה ח

מי שהודה בקנס ואחר כך באו עדים, אם הודה בתחילה בפני ב"ד ובבית דין פטור, אבל אם הודה חוץ לבית דין או שהודה בפני שנים בלבד ואחר כך באו עדים הרי זה משלם קנס על פיהם.

ה. טור חושן משפט הלכות דיינים סימן ג

ובפחות מג' אין דיניהם דין ואפילו לא טעו, והודאה שמודים בפניהם כמי שמודה חוץ לב"ד ולא הוה הודאה אא"כ שאמר אתם עדים ויכולים להחליף טענותיהם שטענו בפניהם ולטעון טענות אחרות. בד"א כשאין מומחין ולא קבלום עליהם אבל אם קבלום עליהם או אפילו לא קבלום עליהם והם מומחין אפילו יחיד ולא נקיט רשותא מריש גלותא דיניו דין ויכול לכופף האדם לדון לפניו בע"כ: וכו'.

כתב הרמב"ם אף על פי שיחיד מומחה או מי שנטל רשות מב"ד הגדול מותר לדון יחידי מ"מ אינו חשוב בב"ד להיות הודאה שבפניו כמודה בב"ד אפילו הוא סמוך אבל ג' הדיוטות ההודאה לפניהם חשובה כלפני בב"ד וכן הכופר בפניהם ואח"כ באו עדים חשוב כפרן ומדברי א"א ז"ל יראה שאין חילוק בין יחיד מומחה לג' הדיוטות לכל דבר:

ו. טור חושן משפט הלכות טוען ונטען סימן פא

תשובה לגאון אם הודה בב"ד ל"ש אם הודה מעצמו ל"ש תבעו והודה אינו יכול לחזור אלא תכ"ד והני מילי בפני ג' אבל

י. בית הבחירה למאירי מסכת עבודה זרה דף ז עמוד א

הנשאל לחכם וטמא או אסר לא ישאל לחכם אחר כדי לטהר או להתיר ואם עשה כן חכמי גדולי הרבנים פי' שהיא טהורה ומותרת אם האחרון גדול ממנו שלא נאסר אלא מפני כבודו של ראשון אבל בדיעבד מ"מ טהורה ומותר ולשטה זו אני נמשך לומר שמותר לכתחלה במחילת הראשון על כבודו וכל שכן אם הראשון בעצמו חוזר ומתיר אבל גדולי המפרשים פי' שאין בכאן טהרה והתר חל עוד על חתכה זו והאיל ונאסרה מפי חכם והרי נעשית על ידי ראשון חתכה של איסור ויראה לדעת זה שאף הוא עצמו אינו רשאי להתירה אחר שאסרה וכו'.

יא. הגהת שולחן ערוך יורה דעה הלכות כבוד רבו ותלמיד חכם סימן רמב סעיף לא

חכם שאסר, אין חבירו רשאי להתיר משקול הדעת, אבל אם יש לו קבלה שטעה, (רבינו ירוחם בשם י"א). או שטעה בדבר משנה, יוכל להתיר. (הר"ן פ"ק דעבודת כוכבים בשם ראב"ד ורשב"א ורמב"ן ז"ל ותוס' ורא"ש ור' ירוחם סוף נתיב ב'). ואפילו אם טעה בשקול הדעת, יכול לישא וליתן עם המורה עד שיחזור בו. (סברת הר"ן). ולכן אין איסור לשואל (לשואל) לשני (שם) במרדכי ואגודה ותוס' ורא"ש ור' ירוחם (שם), ובלבד שיודיע אותו שכבר הורה הראשון לאסור. (רבינו ירוחם נתיב ב' ותוס' ורא"ש). ואפילו אם התיר הראשון וכבר חלה הוראתו, אין לשני לאסור מכח שקול הדעת. (כן משמע באשיר"י פרק קמא דע"א).

יב. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף לג עמוד א

דיני ממונות מחזירין כו'. ורמינהו: דן את הדין, זיכה את החייב חייב את הזכאי, טימא את הטהור, טיהר את הטמא - מה שעשה עשוי, וישלם מביתו! אמר רב יוסף: לא קשיא: כאן - במומחה, כאן - בשאינו מומחה. - ובמומחה מחזירין? והקתני: אם היה מומחה לבית דין - פטור מלשלם! - אמר רב נחמן: כאן - שיש גדול הימנו בחכמה ובמנין, כאן - שאין גדול הימנו בחכמה ובמנין. רב ששת אמר: כאן - שטעה בדבר משנה, כאן - שטעה בשיקול הדעת.

יג. רש"י מסכת סנהדרין דף לג עמוד א ד"ה במומחה

במומחה - יש בו כח לחזור, ולא מצי למימר ליה בעל דין: אנא כי טעמא קמא דידך עבדינא, אבל בשאינו מומחה מצי אמר ליה: מי ימר דטעמא בתרא דידך עיקר דילמא קמא עיקר ובהאי הוא דטעית.

יד. חדושי הר"ן מסכת סנהדרין דף ל עמוד א

יחיד מומחה שיכול לדון וכו' היינו שדינו דין לומר שמה שפסק בין בעלי הדין הדין ההוא קיים ואין יכולין לחזור בו דהא מבורר להם הדין עם מי, כי תלוי בחכמת האדם ופעמים שהיחיד חכם מן השלשה, אבל שיהיה לו כח בהודאה בפניו כאלו הודאה בפני שלשה ב"ד וכן שיהיו לו כח לעשות קיום ב"ד דהיינו אשרתא דבי דינא ביחיד מומחה ודאי אין לנו וכו'.

טו. תוספות מסכת סנהדרין דף ה עמוד א ד"ה דן אפי'

דן אפי' יחיד - ויכול לכופ את האדם בעל כרחו דאי בדקבליה עילויה אפי' שאינו מומחה נמי ומכאן דסתם ג' יכולין לדון את האדם בעל כרחו כשאינו רוצה לבא לב"ד דהא ג' במקום יחיד מומחה קיימי ואפי' שנים נמי דנין את האדם בעל כרחו אלא דאיכרו בית דין חצוף דאי בדקבלו עליהו מיירי שמואל אמאי הוי ב"ד חצוף.

טז. פירוש המשנה לרמב"ם מסכת סנהדרין פרק ג משנה א

וענין מומחין, שיהו מבעלי החכמה חכמת התורה, בקיאים בלשונות האמורים בענין, ויש בהם יכולת להקיש וללמוד דבר מדבר, כמו שביאר התלמוד באמרם כגון אנא דגמירנא וסבירנא, כלומר שאני זוכר את הלשונות ויודע אני לפרש ולהקיש ולהבין את הענינים, אדם שזה תיאורו מותר לו לדון אפילו יחיד ואף על גב דלא נקיט רשותא מריש גלות, ובתנאי שיתפרסם אצל בני אדם שהוא כך והוא ענין אמרם מומחה לרבים. ואם לא היה מומחה אין דינו דין ואפילו דן אמת ואפילו היה לו רשות ראש גלות, לפי שאין הרשות מועילה אלא למומחה כמו שנתבאר בתלמוד. אלא שזה המומחה דלא נקיט רשותא אין לו לכופ בעלי דינים לדון לפניו, אלא שאם דן אותם דינו קיים עליהם. אבל המומחה דנקיט רשותא מריש גלות הרי זה דן את בעלי דין בין אם ירצה אחד מהם או לא ירצה, ואין שום אדם יכול לצאת מדינו בכל מקום. ואם היה זה המומחה נקיט רשות מבית דין של ארץ ישראל כלומר ראש ישיבה הרי זה דן את בעלי הדין ואפילו סירבו ודוקא בארץ ישראל בלבד. זהו סכום המסקנא בענין זה.

יז. רמב"ם הלכות סנהדרין פרק ד הלכה יד

וכל דיין הראוי לדון שנתן לו ראש גלות רשות לדון יש לו רשות לדון בכל העולם אף על פי שלא רצו בעלי דינים בין בארץ בין בחוצה לארץ אף על פי שאינו דן דיני קנסות, וכל דיין הראוי לדון שנתנו לו בית דין שבארץ ישראל רשות לדון יש לו רשות לדון בכל ארץ ישראל ובעיירות העומדות על הגבולים אף על פי שלא רצו בעלי דינים, אבל בחוצה לארץ אין רשותן מועלת לו לכופ את בעלי דינים, אף על פי שיש לו לדון דיני קנסות בחוצה לארץ אינו דן אלא למי שרוצה לדון אצלו, אבל לכופ את בעלי דינים ולדון להם אין לו רשות עד שיטול רשות מראש גלות.

יח. נימוקי יוסף מסכת סנהדרין דף א עמוד א

אי קבלוך עלייהו. הרבה מן האחרונים ז"ל הסכימו למקצת מן המפרשים ז"ל שפירשו אי קבלוך עלייהו שהם באו לפניך לדין לא תשלם דכיון דמומחה לרבים אתה וקבלוך עליהם על מנת שיעשו ככל אשר תאמר להם באו לפניך ואם לא קבלוך עליהם כלל אלא שאתה כפית אותם לדין זיל שלים דכיון דאת גמיר וסביר דינך דין אבל מ"מ כיון דלא נקטית רשות' מבי ריש גלותא ואף הם לא קבלוך עליהם חייב אתה וכו' ומהכא שמעי' דיחיד גמיר וסביר דיכול לכופ ולדון והכי מוכח בהדיא בירושלמי דגרסי' התם [שם] מומחה שכפה ודן דינו דין וה"ה לג' הדיטות שבכל מקום הם לענין דין כיחיד מומחה:

יט. חדושי הר"ן מסכת סנהדרין דף ה עמוד א

והגאונים ז"ל גרסו. אי את קרית להו זיל שלים ואי אינהו קרו לך לא תשלם. כלומר אם אתה שלחת להם מעצמך וכפית אותם לדין שזהו כוחו של מומחה שהוא רשאי לכוף ולדון זיל שלים אחר שלא נטלת רשות ואם אינהו קרו לך כלומר שקבלוהו סתם לא תשלם וזה מפורש דקבלה בסתם מהני למומחה וכדפרישנא לגרסא הראשונה ולמדנו לפי גרסא זו דיחיד מומחה יכול לכוף ולדון. והכי איתא בירושלמי מומחה שכפף ודן דינו דין. וכן נראה דג' הדיוטות יכולין לכוף ולדון דלא אלים יחיד מג' הדיוטות דכולהו דייני מתקנתא דרבנן וכמו שיתבאר לפנינו.

כ. תוספות הרא"ש מסכת סנהדרין דף ה עמוד א

דן אפי' יחיד. ויכול לדון את האדם אפי' בעל כרחו, דאי בדקבלוהו עליוהו אפי' שאינו מומחה נמי. ומכאן יש ללמוד דסתם בני אדם כשהם ג' יכולין לדון את האדם בעל כורחו כשאינו רוצה לבוא לב"ד דהרי ג' במקום יחיד מומחה קאי ואפי' שנים נמי לשמואל דנין את האדם בעל כורחו אלא דמיקרו ב"ד חצוף, דאי בדקבלוהו עליוהו מיירי שמואל אמאי הוה ב"ד חצוף וכו' ומה שפירשו דלשמואל שנים דנין את האדם בעל כורחו לא נהירא לי דא"כ אפי' חד נמי דהא לשמואל אין חילוק בין שנים ליחיד כדמפרישנא לקמן, ואנן דוקא יחיד מומחה קאמרין, ואפי' שמואל מודה דמדרבנן בעינן ג' הדיוטות או יחיד מומחה, אלא ודאי הא דשמואל מיירי מדעתיהו וכגון שאמרו דונו אותנו כמו שרגילין לדון, ואשמעינן שמואל דדיניהם דין משום דאין עירוב פרשיות כתוב כאן אלא שנקראו ב"ד חצוף.

כא. רא"ש מסכת סנהדרין פרק א סימן ב

דן אפילו יחידי ויכול לדון את האדם בעל כרחו. דאי בדקבלוהו עלייהו אפי' שאין מומחה נמי ומכאן יש ללמוד דכל שלשה הדיוטות דנין את האדם בעל כרחו כשאין רוצה לבא לב"ד דהא ג' במקום יחיד מומחה קיימי. והא דתנן (לקמן דף כג) זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד דמשמע מדעתו אין בעל כרחו לא. היינו כשאומר לא אדון בפניכם אלא בפני ב"ד אחר אבל אם הוא אומר שאין רוצה לבא עמו לדין או כשאומר הלוה שאינו רוצה לדון עמו בעירו דנין אותו בע"כ.

כב. רא"ש מסכת סנהדרין פרק א סימן ג

והכי מיירי אי קבלום עלייהו אמאי מיקרו ב"ד חצוף ואי בדלא קבלום עלייהו אלא דנין אותן בע"כ אמאי דיניהם דין. וכן אפילו יחיד כדפרישית הא אפילו שמואל מודה דבעי שלשה או יחיד מומחה כדפרישית לעיל. וי"ל דמיירי כגון שאמרו דונו לנו כמו שנקראים דיינין מן התורה ואשמעינן שמואל דדיניהם דין משום דאין עירוב פרשיות כתוב כאן אלא שנקראו ב"ד חצוף.

כג. תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף כה עמוד ב

סיפא איצטריכא ליה, דאין היחיד נאמן על ידי עצמו. דסלקא דעתך אמינא: הואיל ותניא: דיני ממונות בשלשה, ואם היה מומחה לרבים - דן אפילו ביחיד, הכא נמי ניקדשיה ביחיד,

קמשמע לן. - ואימא הכי נמי! - אין לך מומחה לרבים בישראל יותר ממשנה רבינו, וקאמר ליה הקדוש ברוך הוא: עד דאיכא אהרן בהדך, דכתיב ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר החדש הזה לכם.

כד. תוספות מסכת ראש השנה דף כה עמוד ב ד"ה עד דאיכא

עד דאיכא אהרן בהדך - ואין בית דין שקול מוסיפין עליהן עוד אחד וסוגיא דהכא כמאן דאמר בשמעתא קמייתא דסנהדרין (דף ג.) דבר תורה חד נמי כשר דכתיב בצדק תשפוט מדאיצטריך ליה הכא עד דאיכא אהרן בהדך דלמאן דבעי מדאורייתא שלשה מומחין וכדי שלא תנעול דלת הכשירו בשלשה הדיוטות גבי עדות החדש אין להכשיר ואם כן לא צריך קרא.

כה. חדושי הרשב"א מסכת ראש השנה דף כה עמוד ב

אלא דאיכא למידק א"כ לותיב התם מהא מתני' לר' אבהו ולרבה, ועוד ברייתא גופה דאם היה מומחה לרבים דן ואפי' יחידי א"כ אתיא כרב אחא ואי הכי לותיב מינה התם לר' אבהו ולרבה. ובשלמא אי לאו סוגיין דהכא ליכא לאותבינהו מההיא ברייתא משום דמוקמי לה אינהו לכולה ברייתא בתקנתא כלומר שלשה הדיוטות ולא בעינן מומחין כדי שלא תנעול דלת, ויחיד מומחה נמי בתקנת חכמים משום נעילת דלת, אלא לפום סוגיין דהכא ברייתא דבר תורה קאמרה. וראיתי לרמב"ן נ"ר במס' סנהדרין דסוגיין דהכא ודאי אליבא דרב אחא נסיב לה כולה ומיהו לר' אבהו נמי כיון דתנן היתר נדרים בשלשה ואם היה מומחה לרבים דן אפי' ביחיד סד"א תהוי קדוש החדש כהפרת נדרים קמ"ל דכתיב החדש הזה לכם וכדתניא בפרק יש נוחלין (קכ"א א') מועדי ה' נאמרו הפרת נדרים לא נאמרה ע"כ, ואף על גב דקיי"ל כר' אבהו דשנים שדנו אין דיניהם דין אפי' הכי לא קשיא מידי כי נסיב לה הכא אליבא דרב אחא דאורחא דתלמודא בהכי דלא האיש בכל כי האי למינקט אליבא דהילכתא אלא במאי דמיחזי טפי לפשיטותא דמילתא, וכשתמצא לומר דלית הלכתא הכין אלא כאידך דוק מינה כאידך ובהרבה מקומות איכא דכותה בתלמודא.

כו. תלמוד בבלי מסכת נדרים דף עח עמוד א

נאמר כאן זה הדבר ונאמר להלן זה הדבר בשחוטי חוץ, מה בשחוטי חוץ - אהרן ובניו וכל ישראל, אף פרשת נדרים - אהרן ובניו וכל ישראל, ומה כאן ראשי המטות, אף להלן ראשי המטות. בפרשת נדרים למאי הלכתא? אמר רב אחא בר יעקב: להכשיר שלשה הדיוטות. והא ראשי המטות כתיב! אמר רב חסדא, ואיתימא ר' יוחנן: ביחיד מומחה.

כז. חדושי הרמב"ן מסכת סנהדרין דף כג עמוד א

ומיהו אליבא דר' אבהו הו"ל למימר דיני ממונות מדאורייתא שלשה מומחין בעו, ובקידוש החדש ליכא למימר משום נעילת הדלת דרבנן, ומיהו לרבי אבהו נמי כיון דתנן (יבמות כ"ה ב' ע"ן שם) היתר נדרים בשלשה ואם היה מומחה (לרבים) אפילו ביחיד סלקא דעתך אמינא תיהוי קידוש החדש כהפרת נדרים, קמ"ל דכתיב החדש הזה לכם, וכדתניא בפרק

יש נוחלין מועדי י"י נאמרו הפרת נדרים לא נאמרה וכו', כך נראה לי.

כח. חדושי הרשב"א מסכת נדרים דף עז עמוד ב

אמר רב חסדא ביחיד מומחה. כלומר אין ודאי, ודוקא בשאינו אלא יחיד. מסתברא לי דמהא שמעינן דיחיד מומחה דמפר את הנדר היינו מומחה סמוך כמומחה של מועדי ה', וזה שלא כדברי הרמב"ם שהוא ז"ל סבור דכל מומחה שהוא בקי מתיר יחיד ומכאן נ"ל תשובתו.

כט. רמב"ם הלכות נדרים פרק ד הלכה ה

מי שנדר וניחם על נדרו הרי זה נשאל לחכם ומתירו, ודין היתר נדרים כדין היתר שבועות שאין מתיר אלא חכם מובהק או שלשה הדיוטות במקום שאין חכם, ובלשון שמתירין השבועה מתירין הנדר, וכן שאר הענינות שפירשנו בשבועות כולן בנדרים כדרך שהן בשבועות.

ל. רשב"ם מסכת בבא בתרא דף קכ עמוד ב ד"ה הפרת נדרים

הפרת נדרים בג' - היינו התרת חכם דבעינן ב"ד ג' הדיוטות או יחיד מומחה דה"ל כב"ד אבל הפרה ממש סגי בבעל לחודיה ואפי' הדיוט והיינו דאמרין בשילהי מסכת שבת (דף קנז) דשאלה צריכה ב"ד הפרה אינה צריכה ב"ד.

לא. תלמוד בבלי מסכת כתובות דף כא עמוד ב

אמר רב ספרא אמר רבי אבא אמר רב יצחק בר שמואל בר מרתא אמר רב הונא, ואמר לי אמר רב הונא אמר רב: שלשה שישבו לקיים את השטר, שנים מכירין חתימות ידי עדים ואחד אינו מכיר, עד שלא חתמו - מעידין בפניו וחותרם, משחתמו - אין מעידין בפניו וחותרם.

לב. רא"ה מסכת כתובות דף כא עמוד ב

ותמה היאך מתקיימת עדותן בפני שלישי, והא שלשה בעינן, ואפילו ביחיד מומחה שראוי לדון דיני ממונות יחיד נראה שאין קיומו קיום, מהא דאמר' לקמן [כב, א] ודילמא רבנן דבי רב אשי כשמואל סביר' להו. ויש לומר שיושיבו מחבריהן אצל היחיד.

לג. ר"ן (על הרי"ף) מסכת כתובות דף ח עמוד ב

מעידים. לפני השלישי שזהו כתב ידן של חתומין וחותרם על מה שכותבין אשרונוהו וקיימונוהו לשטרא דנא דאשתמודענא דחתימת ידא דסהדי הוא וכ"ת דהיכי מהני האי עדות שמעידין אלו השנים בפני השלישי דהא בקבלת העדות שלשה בעינן והכא ליכא אלא אחד תירץ הרשב"א ז"ל דכיון דקיום שטרות דרבנן אפילו השנים בשעה שמעידין נעשים דיינים ומצטרפין עם השלישי לקבל עדות עצמן וה"נ אמרינן בפ"ק דגטין (דף ה ב) דשליח המביא גט נותנו לה בפני שנים ואומר בפניהם בפני נכתב ובפני נחתם ומפרשי' טעמא משום דשליח נעשה עד ועד נעשה דיין והכא נמי בשעה שמעיד הוא נעשה דיין והיינו טעמא משום דקיום שטרות דרבנן הוא:

לד. חדושי הרמב"ן מסכת כתובות דף כא עמוד ב

ואני תמה העדות שהעידו בפני אותו השלישי היאך שמה עדות והא צריך ג' ואין עדות אלא בפני ב"ד, וי"ל כשהיה מומחה וראוי לדון בשאר דיני ממונות, או שיושיבו מחבריהן אצלו בשעת עדות.

לה. שו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן סימן קיב

וא"ת לעולם הם אינם נעשים עדים ודיינים בבת אחת שהם אינם יכולים לשמוע עדות מפי עצמם. אלא הב"ע כשאותו יחיד הוא מומחה ויכול לדון יחיד וראוי לקבל עדות ביחיד. דא"כ הוא לבדו שקבל העדות והוא לבדו הוא הב"ד. וא"כ היאך מצטרפין אלו השנים עמו וכותבין במותב תלתא כחדא הוינא, והלא לא היה אלא יחיד, ועוד למה להם להצטרף עמו ואפי' משחתמו יעידו בפניו והוא לבדו חותרם, ואפילו את"ל כיון דעל דעת שלשה ירדו לדון מתחלה אין היחיד יושב להיות ב"ד לבדו. כענין שאמרו פ"ק דסנהדרין (דף ה'): אליבא דשמואל דאמר שנים שדנו דיניהם דין. ואקשינן עלה מדתנן אפי' שנים מזכים ושנים מחייבים ואחד אומר אני יודע, יוסיפו דיינים. ואם איתא להו כשנים שדנו. ופרקינן התם דאדעתא דשלשה נחות מעיקרא. וה"ו דכוותה. ומ"מ הגדת השנים בפניו היא הגדה כיון שהוא מומחה וראוי להיות בית דין בעלמא.

לו. שו"ת תשב"ץ חלק א סימן א

וכיון דשנים לא הוו ב"ד א"כ קבלת עדותן אינו עדות כלל דקבלת עדות בעיא ג' וכדמשמע בפרק שבועת העדות (ל"ב ע"א) דאסיקנא התם שבועה חוץ לב"ד כפירה בב"ד משמע עדות לא היא אלא בב"ד. וכתבה בעל העטור ז"ל והלכת' קבלת עדות צריך ג' מומחים יודעים הל' עדות כשר ופסול זהירים בקבלתם לכיון עדות כל א' וא' כדתנן הוי זהיר בדברך שמא מתוכם ילמדו לשקר משום בי דינא בתר בי דינא לא דייקי ומחדש התחילו ההדיוטות לקבל עדות ומטים עקלקלותם וכל המקבל עדות ואינו יודע הל' עדות אין ראוי לדון על אותו שטר ע"כ. והנה הרב בקעה מצא וגדר בה גדר. אבל מ"מ סברתו נרא' נכונה שצריך ג' ולא דוקא מומחין דלא עדיף קבלת עדות משאר דינין דיחיד מומחה סגי ותלתא אפי' אין מומחין אלא בקיאינן בה' עדות קאמר וזה אמת בלי ספק. וכו' אבל מ"מ ליכא מאן דאמר דשנים שקבלו עדות תהוי קבלתם כלום ולא עדות כלל ואפי' ביחיד מומחה שקבל עדות אין הדבר פשוט כ"כ שיהי' עדות אף על פי שדינו דין דלא עדיף עדות מהודאת בעלי דינין. וכבר כ' הרמב"ם ז"ל בפרק ה' מהלכו' סנהדרין שהודאת בעלי דינין בעיא שתהי' בפני ג' ולא סגי ביחיד מומחה. ונר' מ"מ ש' (הרמב"ן) ז"ל בפרק ב' דכתובות דרפויי מרפיה בידיה אי קבלת עדות אפשר ביחיד מומחה אי לא גבי האי דאמר' (כ"א ע"ב) ויושיבו מחבריהם אצל יחיד וכו'.

לז. שולחן ערוך חושן משפט הלכות עדות סימן כח סעיף כא

קבלת עדות צריך ג' מומחים יודעים הלכות עדות כשר ופסול, וזהירין בקבלתן לכיון עדות כל אחד, כדתנן הוה זהיר בדברך שמא מתוכן ילמדו לשקר; וכל המקבל עדות ואינו ראוי לדון,

כאילו קבל עדות שקר, ואינו ראוי לדון על פי אותו שטר. (אלא סומכין על העדים עצמן) (טור).

לח. רש"י מסכת סנהדרין דף ב עמוד ב ד"ה הודאות והלואות

הודאות והלואות - שניהן על עסקי מלוה הן, הודאות - שבא לדון בעדי הודאה, שמביא עדים שאומרים: בפנינו הודה לו, הלואות - שבא לדון בעדי הלואה, שמעידים: בפנינו הלוהו, והלה כופר בשתייהן, וכי האי לישנא טובא איכא בהך מכילתא, הודאה אחר הודאה הלואה אחר הלואה - מצטרפין בפרק שלישי (סנהדרין ל, א) גבי עדים זוממין.

לט. תלמוד בבלי מסכת גיטין דף סז עמוד א

גופא: אמר לשנים אמרו לסופר וכתוב ולפלוני ופלוני ויחתמו, אמר רב הונא אמר רב: כשר, ולא תעשה זאת בישראל. אמר ליה עולא לרב נחמן, ואמרי לה רב נחמן לעולא: מאחר דכשר, אמאי לא תעשה זאת בישראל? א"ל: חיישין שמא תשכור עדים. ומי חיישין? והתניא: עדים החתומין על שדה מקח ועל גט אשה, לא חשו חכמים לדבר זה! מעשה לא עבדי, דבורא קאמרי.

מ. תוספות מסכת גיטין דף סז עמוד א ד"ה דיבורא אמרי

דיבורא אמרי מעשה לא עבדי - והא דאמרינן סוף פרק ב' דיבמות (דף כה:): גבי מיאנה או שחלצה בפניו ישאנה מפני שהוא ב"ד ופריך בגמרא טעמא דב"ד הא בי תרי לא והתניא עדים החתומים על שדה מקח ועל גט אשה לא חשו חכמים כו' ומאי קושיא לישני דיבורא אמרי מעשה לא עבדי כדאמר הכא דהתם לא הוי אלא דיבורא שאומר שמיאנה או שחלצה ויש לומר כיון דהתם על ידי דיבורא נגמר הדבר שע"כ ניסת לשוק מעשה גמור חשיב ליה אבל הכא אין נגמר על ידם ואינו אלא דיבור בעלמא.

מא. רשב"ם מסכת בבא בתרא דף קיד עמוד א ד"ה ואין עד

ואין עד נעשה דיין - המעיד על הדבר אין נעשה עוד דיין באותו דבר וגם אם ראה את הדבר ונעשה עד אין נעשה עליה עוד דיין בעדות עצמו אלא אם כן מעידים אחרים בפניו ונראה בעיני דגזירת הכתוב היא דכתיב ועמדו שני האנשים וגו' בעדים הכתוב מדבר (שבועות דף ל) לפני ה' היינו לפני הדיינים אשמועינן קרא דצריך להעיד שנים לפני הדיינים אבל העדים אינן חוזרין ויושבין ודנין.

מב. רמב"ן דברים פרק יז פסוק ו

על פי שנים עדים או שלשה עדים - אם מתקיימת עדות בשנים למה פרט לך בשלשה, להקיש שלשה לשנים, מה שנים עדות אחת אף שלשה עדות אחת, ואין נעשין זוממין עד שיזומו כולן, לשון רש"י. וכן אם נמצא אחד מהם קרוב או פסול העדות כולה בטלה, והם כולם נהרגים ומשלמים ממון בהזמתן, שעיקר הכתוב להקיש שלשה לשנים בכל דבריהם כדעת רבותינו (מכות ה ב). ועל דרך הפשט אמר הגאון רב סעדיה, שנים עדים, או שלשה מקבלי עדות השנים. ואין בכתוב קבלת עדות, רק עדים. אבל כמדומה לי שטעה הגאון בדינו, כי עדות דיני נפשות לא תקובל רק בפני סנהדרין של עשרים ושלשה:

מג. בית הבחירה למאירי מסכת סנהדרין דף ה עמוד א

גדולי המחברים כתבו שאע"פ שהוא דין ביחיד אין ההודאה בפניו קרויה הודאה בבית דין אפילו היה סמוך ושלשה אפילו הדיטות הודאתם קרויה הודאה בבית דין והכופר בפניהם ואח"כ באו עדים הוחזק כפרן ואינו חוזר וטוען וגדולי הנשיאים שבברצלונה כתבו שאע"פ שיחיד מומחה יכול לדון אם כפר האחד במה שהודה לו צריך הוא לעדות ואין עדות המומחה אלא כעד אחד ומתוך כך ראוי שלא לדון ביחיד או שיזמין עדים בטענותיהם.

מד. רש"י מסכת קידושין דף סה עמוד ב ד"ה הודאת בעל

הודאת בעל דין כמאה עדים - דכתיב (שמות כב) אשר יאמר כי הוא זה הרי שסמך על מקצת הודאתו.

מה. שולחן ערוך חושן משפט הלכות דיינים סימן ג סעיף ג

אעפ"י שיחיד מומחה לרבים מותר לו לדון יחידי, מצות חכמים שיושיב עמו אחרים.

